

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

**УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА В
КУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ АСПЕКТІ:**

МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ

Рівне – 2023

ББК 83

УДК 82

Українська література в культурологічному аспекті: матеріали науково-практичного семінару / ред. кол. О. Кирильчук, М. Крупка. Випуск III. Рівне : РДГУ, 2023. 33 с.

Матеріали збірника присвячені науковому осмисленню актуальних проблем українського літературознавства – феміністичним та постколоніальним студіям. Основу видання склали результати досліджень здобувачів вищої освіти філологічного факультету РДГУ, які були напрацьовані в межах діяльності проблемних груп кафедри української літератури («Постколоніальні стратегії української літератури XIX – XXI ст.», «Українська література у феміністичній проєкції») і апробовані під час роботи науково-практичного семінару «Українська література в культурологічному аспекті» (Рівне, 04 грудня 2023 року).

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 13 від 27 листопада 2023 р.)

Редакційна колегія:

КИРИЛЬЧУК О. М., кандидат філологічних наук, доцент;

КРУПКА М. А., кандидатка філологічних наук, доцент.

За зміст матеріалів і правильність цитування відповідальність несе автор

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2023

ЗМІСТ*ДЕЙНЕКА ГЕОРГІЙ*

Постколоніальна проєкція історичного детективу
Богдана Коломійчука «Готель “Велика Пруссія”».....4

КОВАЛЬЧУК АННА

Збірка Сергія Жадана «Вогнепальні й ножові»
як симбіоз біблійних сюжетів та філософських роздумів.....7

КОЛОМИС КАТЕРИНА

STEAM-навчання української літератури в школі.....11

МИРОНЧУК ІРИНА

Постать жінки-митця у творчості Оксани Забужко
(за повістю «Інопланетянка»).....15

НАКОНЕЧНА НАДІЯ

Свідомість дівчини-підлітка у мистецькій практиці Ірини Мацко
(за повістю «Перехідний вік моєї мами») 19

НАУМЧУК ІЛОНА

Моделі характеротворення фемінних персонажів у романі
«Купальниця» Галини Вдовиченко: постколоніальний аспект.....22

СЕРГІЙЧУК АННА

Жіноча рецепція війни у романі Гаськи Шиян «За спиною».....25

ШОЛОТА СОФІЯ

Переосмислення конфлікту батьки-діти у художньому просторі
сьогодення (на прикладі збірки «Мама по скайпу»).....30

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ КОНФЛІКТУ БАТЬКИ-ДІТИ У ХУДОЖНЬОМУ ПРОСТОРИ СЬОГОДЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ ЗБІРКИ «МАМА ПО СКАЙПУ»)

З розвитком технологій виникає дивна парадигма – хоча технічно ми можемо бути на зв'язку в будь-який момент, але фізична віддаленість залишається. Спроби віртуальної близькості часто тільки підсилюють відчуття втрати того справжнього, особистого контакту. Комунікативні прірви між батьками та дітьми – актуальна проблема сучасного суспільства, її справедливо можна вважати «вічною» проблемою літератури. Однак на початку XXI століття вона набуває нових рис: тепер діти заробітчани змушені вчитися спілкуватися з батьками за допомогою комп'ютера та різних гаджетів.

«Мама по скайпу» – збірка оповідань одинадцяти сучасних українських авторів, присвячена проблемам спілкування дітей та батьків на відстані, трудовому мігранству, розриву родинного комунікативного зв'язку. Своє бачення причин і наслідків цієї проблеми представили Галина Крук, Маріанна Кіяновська, Галина Малик, Олександр Гаврош, Таня Малярчук, Валентин Бердт, Сергій Гридін, Наталка Сняданко, Наташа Гузеєва, Оксана Луцишина, Оксана Луцевська.

У назву книжки не випадково винесено сакральну для української ментальної свідомості постать. Українська фольклорна традиція надає особливого значення зв'язку матері й дитини, їхній безпосередній комунікативній від народження.

Згідно з теорією Віннікота, саме матір як об'єкт є для дитини основою задоволення всіх потреб, зокрема й вигаданих, ілюзорних [1, с. 191]. Еміграція позбавляє дитину цього життєво важливого об'єкта. Дитина, яка залишилася без матері, втрачає відчуття безпеки та захищеності. Вона не може повноцінно розвиватися та формувати здорову психіку.

Економічна криза, низький розвиток культури призвели до вимушеної трудової еміграції, відповідно в літературі з'явився «новий соціальний тип – жінки-заробітчани, яка заради кращого життя у майбутньому, відмовляється від повноцінного сьогодення. /.../ вона вирушає на заробітки, прирікаючи себе на довготривале життя без власного простору, потрапляє в ситуацію приниження гідності» [3, с. 64].

Автори оповідань художньо осмислюють тип жінки-заробітчани, яка змушена їхати за кордон задля кращого життя для своєї родини. Іншого виходу вона не бачить, тому діє за аналогією, за найпростішою схемою,

стаючи в довжелезні черги до посольських віконечок по візи, аби врешті поповнити армію трудових мігрантів.

Як правило, виїжджаючи за кордон, батьки залишають своїх дітей напризволяще, фактично віддаючи їхнє виховання вулиці, телебаченню, Інтернету, одноліткам.

В оповіданні Галини Крук «No paura» головний герой хлопчик Івась спілкується з мамою тільки по скайпу, за допомогою смайликів. Письменниця глибоко занурюється в почуття матері, описуючи її психологічний стан відчаю, безпомічності, відчуття втрати часу та втрати дитинства свого сина. Головна героїня розуміє, що вже не зможе стати частиною життя своєї дитини, оскільки час йде, а її син починає звикати до життя без матері та без її обіймів. «Тих людей, яких ми колись покинули, більше нема... Ти не зможеш вклинитись в їхнє життя, бо воно звикло минати без тебе» [4, с. 20].

Галина Крук, Сергій Гридін, Маріанна Кіяновська і Галина Малик із витонченим психологізмом демонструють, що потреба в материнській увазі, ніжності та обіймах існує не лише у дитинстві, але й у підлітковому віці. Їхні герої згадують моменти материнської ласки або активно прагнуть їх відчутти. Для них давні фотографії матері вважаються найціннішим скарбом або, навпаки, вони уникають переглядати нові фотографії, які приходять «з далекої Італії», на яких матір стає чужинкою. «Мама є – як день і ніч, ранок і вечір. А весь час думати про маму зазвичай починають тільки тоді, коли мами немає... тобто вона є – на фотографіях, наче квітки на поштовій листівці. Але ж вони – несправжні...» [4, с. 64].

Маленькі діти розглядають від'їзд своїх матерів як постійне очікування їхнього повернення. Підлітки реагують набагато трагічніше, сприймаючи вчинок найріднішої людини як зраду. У оповіданні Сергія Гридїна «Гроші не пахнуть» головний герой відмовляється спілкуватися з матір'ю через те, що вона вирушила на роботу за кордон. Це виглядає як удавана байдужість, яка причиняє біль не лише матері, але й самому героєві. Діти, які не відчувають любові та підтримки батьків, часто схильні до депресії, тривожності, есканізму.

Однак може виникнути і більш складна реакція на новину про від'їзд батьків. У оповіданні Тані Малярчук «Час дітей» герої обирають своєрідний анархізм як поведінкову модель. З часом їхні вчинки перетворюються з безпечних жартів на кримінальні дії, що ведуть до трагічного фіналу – смерті. Дослідниця Тетяна Качак зауважає, що письменниця «не вдається до характеристики індивідуальностей, а показує збірний образ підлітків, об'єднаних у «банду»... Їхні витівки – це далеко не жарти і не бешкет (хоч їхнім героєм і був Федько-Халамидник В. Винниченка, на якого всі намагались бути схожими), це агресія, жорстокість і нахабство. /.../ Бажання помсти, суперництво, цинічне ставлення до інших ... характерне для всіх вчинках дітей-персонажів» [2, с. 332]. Такий підхід авторки дозволяє, з одного боку, акцентувати увагу читача на внутрішньому світі персонажів, а з

іншого – проілюструвати руйнівні наслідки відсутності батьківського контролю. У цьому контексті оповідання стає своєрідним дослідженням впливу еміграції на дитинство та психологію дітей, залишених на самих себе.

Герої книжки, як і багато наших заробітчани, змирилися з існуванням у розлуці завдяки маленькому значку на комп'ютері, розмовою чи перепискою зі знаками-смайликами у скайпі. Але навіть за цим значком може критися таємниця, навіть йому не завжди можна вірити.

Зокрема, в оповіданні Наталії Гузеєвої «Невидимка» дівчина вже дорослою дізнається, що їй упродовж 8 років писала не рідна мати, а прийомна, щоб дитина не почувалась покинутою та зрадженою. Втім, кожна мама чи тато, виїхавши за кордон і віртуалізувавшись, із часом психологічно стають невидимками для дітей: вони втрачають у спілкуванні ту відвертість, що народжується від щоденного буття поруч, і з часом – вплив на формування особистості своїх дітей.

Маленький хлопчик, герой оповідання Валентина Бердта «Будьте моєю мамою» віднаходить у скайпі, як він думає, «нову маму». Насправді чужа жінка, до якої у віртуальному спілкуванні прихилилась серцем дитина, фактично, «відкупується» посилкою з дитячою залізницею [4, с. 177].

Сюжет оповідання Оксани Луцишиної «Килим з оленями» побудований на розмові дівчинки-підлітка з мамою по скайпу з семантикою недовомовленості: перед виходом у скайп дівчинка знімає зі стіни килим з оленями, обертає книжки, щоб не видно було корінців, ховає спільне з мамою фото. Здогадуємося, що дівчинка зберігає таємницю, яку мамі не наважується відкрити тато. Взавши ноутбук, вона мандрує лабіринтами дому, в якому тепер живе, проводячи мамі екскурсію нібито будинком сусідів. Авторка нагнітає відчуття тривоги, описуючи тьмяні кімнати та чужих для дівчинки мешканців дому. Кульмінацією стає емоційний вибух Зоряни: вона розбиває кулю з іграшковим будиночком всередині – подарунок від мами, даючи їй зрозуміти, що новий гарний дім – розбита в друзки ілюзія, адже їхньої сім'ї вже фактично не існує. «Скляна сфера розлетілася на друзки, і будиночок стояв тепер у світлі монітора зовсім голий і беззахисний. Був він маленький і не такий то вже, якщо придивитися, гарний: гіпсовий, поганенько пофарбований, із мертвими вікнами і дверима, а уламки скла стирчали довкола нього, мов зуби дракона. Просто будинок, у якому навіть середини немає, бо він зроблений із суцільного шматка гіпсу; задрібний для того, аби там хтось помістився...» [4, с. 175].

Цей дім у розтрошеній кулі – символом заробітчання, адже осердя справжнього дому – не цеглини і інтер'єр, а саме його мешканці, родини, пов'язані любов'ю і довірою. Тільки у ньому дитина відчуває опору і захист, тільки його шукає, якщо втратила.

Оповідання збірки «Мама по скайпу» вражають високим рівнем психологізму. У них відбиваються складні трансформації персонажів,

досліджуються їхні емоційні стани та почуття. Основними ж темами є глибокі особисті трагедії та спроби адаптуватися до нових умов життя.

Твори стають своєрідними відображеннями сучасного соціуму, де віддаленість та емоційна недостатність можуть впливати на формування комунікативних прірв між батьками та дітьми, які, в свою чергу, можуть призвести до серйозних наслідків для психічного та фізичного розвитку дітей.

Збірки «Мама по скайпу» розгортає заробітчанський наратив, деконструючи мотив сакрального зв'язку батьків та дітей.

Джерела:

1. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми : статті та есеї. Київ : Грані-Т, 2013. 548 с.
2. Качак Т. Типологія дитячих образів у сучасній українській реалістичній прозі для підлітків. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. 2015. № 2. С. 322-336.
3. Крупка М. Корекція культурного стереотипу заробітчанки у романі Барбари Космовської «Українка». *Національна ідентичність в мові і культурі: матеріали конференції*. Київ, 2020. С. 63–67.
4. Савка М., Бруннер К. Мама по скайпу. Львів: Видавництво Старого Лева, 2013. 190 с.

**УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА В
КУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ АСПЕКТІ:**
матеріали науково-практичного семінару

Упорядкування
та наукове редагування
Олександр КИРИЛЬЧУК
Мирослава КРУПКА

Комп'ютерна верстка та макет
Олександр КИРИЛЬЧУК

Українська література в культурологічному аспекті: матеріали науково-практичного семінару / ред. кол. О. Кирильчук, М. Крупка. Випук III. Рівне : РДГУ, 2023. 33 с.

ББК 83
УДК 82

Формат 60x84.
Гарнітура Times New Roman Cyt.
Умовн. друк. арк. 1,8